

RECIMO PROSTOVOLJSTVU » DA« / Silvija Makovec, univerzitetna diplomirana socialna delavka, svetovalna delavka /

Osnovna šola Draga Bajca Vipava

V članku opisujem pomembnost prostovoljnega dela za družbo nasploh. Povzemam način dela kot primer dobre prakse na OŠ Draga Bajca Vipava. Gre za večletno tradicijo organiziranega prostovoljstva. Prostovoljno delo so izvajali in še izvajajo naši in bivši učenci OŠ Draga Bajca Vipava. Organizirano prostovoljstvo poteka že od leta 1997 in je z leti spreminjalo svojo podobo. Ampak še vedno smo prostovoljno delo učencev ohranili kot dobro izkušnjo.

ZAKAJ PROSTOVOLJNO DELO?

Začenjam z navedbo iz *Zakona o prostovoljstvu* (ZProst, Ur.l., št. 10/18.2.2011), ki se glasi:

- Prostovoljstvo je družbenokoristna brezplačna aktivnost posameznikov, ki s svojim delom, znanjem in izkušnjami prispevajo k izboljšanju kakovosti življenja posameznikov in družbenih skupin ter k razvoju solidarne, humane in enakopravne družbe.
- Prostovoljstvo krepi medsebojno solidarnost ljudi, spodbuja razvoj človeških zmožnosti in vseživljenjskega učenja, zagotavlja družbeno povezanost in sodelovanje pri reševanju problemov posameznikov in družbe.

Definicija o tem, kaj je prostovoljno delo, se je skozi čas spreminjala in s sprejetim Zakonom o prostovoljnem delu dobila formalno obliko. Menim, da ta definicija dovolj zgovorno in jasno opisuje, kaj prostovoljno delo je. Jasno pa je, da se s prostovoljnim delom vzporedno krepijo tudi druge pomembne spretnosti. S prostovoljnim delom pridobijo tako posamezniki prostovoljec kot uporabnik in družba. Prostovoljci tako pridobijo nove izkušnje, nova znanja, širi se socialna mreža, večja je socialna odgovornost in razvijajo se socialne spretnosti.

Interakcije med posamezniki, zaupanje drugemu in toleranca usposablja posameznike za gradnjo skupnosti. Občutek pripadnosti in konkretne izkušnje v socialni mreži prinašajo posameznikom koristi. Še posebno tistim, ki so bili zaradi različnih razlogov izključeni iz socialne mreže (izguba službe, bolezen...).

Da bi bilo treba mlade posebej spodbujati k prostovoljnemu delu, je mogoče sklepati tudi na podlagi izsledkov raziskav trendov socialnopsiholoških značilnosti mladih v Sloveniji (glej npr. Ule in drugi 2000), ki kažejo, da se mladi vse bolj odvrtaajo od javnega delovanja, tudi od prostovoljnih dejavnosti, in se umikajo v zasebnost, v krog družine in prijateljev. Pomembnejše jim je osebno blagostanje in hipno doseganje zadovoljstva ter udobja.

Zato se mi zdi še toliko pomembnejše, da mladim predstavimo, kaj prostovoljno delo je in kakšne koristi prinaša. Predvsem zato, da se širijo socialne vezi in socialna mreža. Obenem je to tudi DELO. Za katero se je treba malo potruditi. Prostovoljstvo ne prinaša finančnega ugodja, ampak druge oblike osebnega zadovoljstva.

Prostovoljstvo deluje na različnih področjih – socialnem, športnem, rekreativnem, izobraževalnem, zdravstvenem, kulturnem, okoljskem, turističnem, v kriznih situacijah (na primer gasilske organizacije, reševalci) in na mnogo drugih področjih. Opravljajo ga ženske in moški, mladi ljudje in otroci, ljudje srednjih let in starejše osebe, vanj se lahko vključujejo vsi ljudje ob upoštevanju svojih zmogljivosti, saj zanj ni načelnih omejitev.

Prostovoljstvo ima velik pomen za skupnost, ker:

- izboljšuje kakovost življenja v družbi;
- brani interese posameznikov in skupin, ki so ogroženi, prikrajšani, potisnjeni ob robin izključeni;
- je ena od osnovnih poti odzivanja civilne družbe na potrebe v njej in ustvarja možnosti aktivnega delovanja državljanov v družbi;

- prostovoljsko delo je bodisi samostojna ali dodatna dejavnost in dodana vrednost delovanju služb in institucij.

ZAČETKI ORGANIZIRANEGA PROSTOVOLJSTVA

Začetki organiziranega prostovoljstva in prva društva segajo v 19. stoletje. V veliki meri je prostovoljstvo potekalo pod vplivom Cerkve. Intenzivnejši razvoj se je pričel v 20. stoletju. Prvo obdobje po vojni so bile prostovoljske aktivnosti nadzorovane. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja pa je prišlo do intenzivnejšega ustanavljanja različnih interesnih društev, ki so delovala večinoma na podlagi prostovoljnega dela. V začetku devetdesetih je bila ustanovljena *Slovenska filantropija*, organizacija, ki se ukvarja s promocijo prostovoljstva. Nato sta država in lokalna skupnost začeli vzpostavljati financiranje nevladnega sektorja in s tem vplivali na širjenje prostovoljstva.

Sama sem o prostovoljstvu veliko razmišljala. Že kot srednješolka sem s takratno sošolko v svojem prostem času zahajala v ustanovo, ki jo dnevno obiskujejo in v njej bivajo invalidni otroci. Že takrat sem dobila nov pogled na življenje. Moja srednješolska pot ni bila družboslovno usmerjena in prav ta pot mi je dala potrditev, da moram študij nadaljevati v družboslovni smeri. Odločila sem se za študij socialnega dela. Med študijem smo precej časa posvetili prostovoljnemu delu. Tako sem izkusila prostovoljno delo na različnih področjih. To delo mi je prineslo nekaj slabih izkušenj, predvsem pa veliko dobrih. Ko se učimo, doživimo vse mogoče. In prav je tako. Menim, da ti vsaka izkušnja, tako slaba kot dobra, nekaj doprinese. Predvsem pa si bogatejši za izkušnjo več.

OPIS OKOLJA OŠ DRAGA BAJCA VIPAVA¹

OŠ Vipava stoji v občini Vipava, ki je del goriške statistične regije. Občina Vipava ima približno 52 prebivalcev/km². Naravni prirast v tej občini je bil negativen (podatek iz leta 2012). Število tistih, ki so se iz te občine odselili, je bilo višje od števila tistih, ki so se vanjo priselili. V občini delujejo 3 vrtci, ena osnovna šola s tremi podružnicami in ena srednja šola. Brezposelnost med aktivnim prebivalstvom je 12,6-odstotna, kar je več od povprečja v državi.

ZAČETKI PROSTOVOLJNEGA DELA NA OŠ DRAGA BAJCA VIPAVA

Ko sem začela delati na osnovni šoli v Vipavi, je bilo prostovoljno delo že dobro vzpostavljeno. Začetki prostovoljnega dela na osnovni šoli v Vipavi segajo v leto 1997. Svetovalna delavka na šoli je začela prostovoljno delo, ker je dobila informacijo, da se pod

¹ Podatki so bili zbrani za potrebe projekta SKK v okviru Šole za ravnatelje, podatki za leto 2012.

okriljem Centra za socialno delo izvaja preventivna dejavnost – projekt prostovoljnega dela. Razmišljala je, da bi bilo dobro, da bi izvajali to dejavnost tudi na naši šoli. Na šoli so bile potrebe po neformalni učni pomoči kar velike. Skupaj s strokovno delavko CSD Ajdovščina sta začeli prostovoljno delo na naši šoli tako, da sta pridobili učence srednješolce iz Škofijske gimnazije v Vipavi, ki so imeli interes, da bi opravljali prostovoljno delo. Pridobili sta jih tako, da sta na šoli, kjer so se šolali, predstavili način in potek prostovoljnega dela. Preden so prostovoljci pričeli delo, sta izvedli spoznavanje, izobraževanje in se pogovorili o izbiri področja dela. Svetovalna delavka je poznala otroke na šoli in je vedela, kdo od učencev bi potreboval pomoč. Staršem uporabnikov in uporabnikom samim je predstavila potek dela. Prvi stik sta strokovni delavki vzpostavili tako, da sta odšli s prostovoljci na uporabnikov dom. Takrat je bila praksa, da so prostovoljci hodili k uporabniku na dom. Cilj je bil učna pomoč in druženje. Druženje je potekalo zunaj

šole v lokalnem okolju. Prostovoljci so opravljali prostovoljno delo enkrat tedensko po eno uro. Strokovni delavki sta dobro vodili organizacijo in delo prostovoljcev. Prostovoljno delo je takrat potekalo pod okriljem Centra za socialno delo. Svetovalna delavka je koordinirala prostovoljno delo prostovoljcev, imela je mesečne sestanke s prostovoljci (spoznavanje, sproščanje, ustvarjalne delavnice, izobraževanje), organizirala je tabor za prostovoljce, prostovoljci so pisali dnevnik o svojem delu. V glavnem je bilo delo prostovoljcev tutorsko delo (ena na ena) in domena predvsem svetovalne službe. In to delo se je ohranilo še do danes. Sicer je vmes spreminjalo svojo obliko in način dela. Kot šola pa smo potrebovali dodelan formalni okvir. Ko sem začela prostovoljno delo na naši šoli, je bil glavni cilj spodbujanje solidarnosti med učenci, razvijanje empatije do sočloveka in potrebe po neformalni učni pomoči. In iz tega sem izhajala. Kot mentorica prostovoljcem sem se udeležila 5-dnevnega izobraževanja za prostovoljce, ki ga je organizirala

Slovenska filantropija. Izobraževanje mi je prineslo določene napotke in informacije o formalnem okviru in o potrebni strukturi, ki smo jo potrebovali kot šola: prostovoljci so podpisali natančen dogovor s šolo, vodijo in pišejo dnevnik opravljenega dela (to so že prej) in obiskujejo mesečne sestanke, ki jih organiziram kot mentorica. Prostovoljno delo že kar nekaj let poteka pod okriljem šole in ne več pod okriljem Centra za socialno delo.

KAKO ZAČNEMO IZVAJATI PROSTOVOLJNO DELO V ZAČETKU ŠOLSKEGA LETA?

V septembru ali oktobru učencem v posameznih oddelkih osmega in devetega razreda predstavim, kaj prostovoljno delo sploh je, kaj pridobiš kot prostovoljec, kako poteka delo prostovoljca in področja dela, ki ga sami izberejo med naštetimi. Potem nekaj časa zbiram prijave učencev, ki bi radi bili prostovoljci za eno šolsko leto. Ko zberem vse prijave, naredim sestanek za vse prostovoljce. Dogovorimo se, kdaj bodo delo opravljali, in natančno razložim potek. Pogovorimo se tudi o njihovi odgovornosti do prostovoljnega dela in pravicah, ki jih imajo kot prostovoljci. Sledi razprava o tem, kako bodo izpolnjevali svoj dogovor in kako bodo ravnali, če pride do težav oziroma ovir, s katerimi bi se srečali pri svojem delu.

PRIMERJAVA POTEKA DELA PROSTOVOLJCEV NA NAŠI ŠOLI V PRETEKLOSTI IN SEDANJOSTI

V preteklosti	Od leta 2012 dalje
Tutorstvo (ena na ena).	Delo v skupini otrok (v okviru podaljšanega bivanja), tutorstvo, delo s starejšimi (od leta 2014).
Pod okriljem CSD Ajdovščina.	Pod okriljem OŠ Vipava.
Prostovoljci so bili srednješolci.	Prostovoljci so osmošolci in devetošolci oz. učenci naše šole.
1. Pridobivanje novih prostovoljcev.	1. Pridobivanje novih prostovoljcev (predstavitve projekta, zbiranje prostovoljcev).

2. Uvodni sestanki za prostovoljce.	2. Uvodni sestanki za prostovoljce (kako bo potekalo, zakaj so se odločili za to delo).
3. Razgovori s starši (s starši uporabnikov pomoči).	3. Seznanitev prostovoljcev z vsebino prostovoljnega dela (izbira področja, odgovornosti in obveznosti, pravice prostovoljcev), podpisovanje dogovora o delu.
4. Seznanitev prostovoljcev s problematiko otroka, s katerim bo delal.	4. Določitev področja, dneva in ure izvedbe prostovoljnega dela, obveznosti prostovoljca, izbira razreda, v katerem bo aktiven, in predstavitev učitelja, ki bo prostovoljca spremljal.
5. Obisk na domu: prostovoljec skupaj z mentorico.	5. Sprotno spremljanje dela prostovoljcev in koordinacija dela.
6. Sestanki na 14 dni.	6. Mesečni sestanki.
7. Skupno srečanje z ajdovskimi prostovoljci.	7. Pregledovanje dnevnikov, individualni razgovori s prostovoljci o njihovem delu in morebitnih težavah, s katerimi se srečujejo.
8. Razgovor s starši otrok, s katerimi prostovoljci delajo.	8. Preverjanje prisotnosti prostovoljcev (vodijo učitelji, preverja mentor).
9. Dvodnevni tabor (seminar) za prostovoljce v aprilu ali maju.	9. Posveti z učitelji, ki spremljajo prostovoljce, prisotnost na aktivu podaljšanega bivanja.
10. Zaključno srečanje za prostovoljce in uporabnike njihove pomoči.	10. Tabor v mesecu maju.
11. Razgovor z uporabniki – prejemniki pomoči o zadovoljstvu s prejeto pomočjo prostovoljcev.	11. Prostovoljci oddajo poročilo, izpolnijo anketo.
12. Oddaja poročila prostovoljcev, prostovoljci prejmejo potrdilo o opravljenem delu, zahvalo šole in simbolično darilo.	12. Prostovoljci prejmejo potrdilo, da so delo opravili, pohvalo šole in simbolično darilo.

KAKO POTEKA DELO PROSTOVOLJCA NA NAŠI ŠOLI DANES

Trenutno prostovoljno delo na šoli poteka tako, da učenci osmošolci in učenci devetošolci (35 v šolskem letu 2014/2015, lani 16), ki so se odločili za prostovoljno delo, pomagajo učencem 1.–3. razreda v okviru podaljšanega bivanja pisati domače naloge. Zaradi projekta, v katerega smo letos vključeni, pa se učenci prostovoljci udeležujejo še drugih akcij, ki jih letos organiziramo (medgeneracijsko druženje, branje pravljic prvošolcem, pomoč pri krašenju šole za novo leto). Delo prostovoljcev poteka tako, da po dva učenca prostovoljca (včasih le eden, včasih tudi po trije) odideta ob določeni uri (po kosilu) v razred. Tam ju čaka učitelj, ki ima podaljšano bivanje, in določi, kateremu učencu bosta prostovoljca pomagala pisati domačo nalogo. To se zgodi vsak dan ob isti uri v 1., 2. in 3. razredu. Kar pomeni, da v povprečju na dan obiše prvo-, drugo- in tretješolce skupaj 6 prostovoljcev. Nudijo laično pomoč pri pisanju domačih nalog. Vsak prostovoljec naj bi opravil eno šolsko uro prostovoljnega dela tedensko.

Velika zahvala gre učiteljem, ki dnevno spremljajo učence prostovoljce in tudi sami vodijo dnevnik prisotnosti prostovoljcev in pomagajo pri koordinaciji dela s prostovoljci. Meni olajšajo delo tako, da mi ni treba dnevno preverjati, ali se prostovoljci držijo dogovorov. Na naši šoli je skupaj 489 učencev s tremi podružnicami, od tega je 35 učencev prostovoljcev. 4 prostovoljke so »tutorji«. To pomeni, da izvajajo učno laično pomoč individualno. Dobijo se v določeni učilnici isti dan in ob isti uri vsak teden. Tri prostovoljke pa enkrat mesečno obiskujejo starejše občane v Centru starejših Pristan v Vipavi.

Evalvacija vprašalnika, v katerem prostovoljce sprašujem, zakaj so se odločili za prostovoljno delo, je pokazala, da se odločajo za to delo, ker si želijo delati nekaj koristnega, želijo komu pomagati in želijo si novih prijateljev ter novih izkušenj. Tako prostovoljci s svojim delom postanejo samozavestnejši, poveča se občutek

pripadnosti in koristnosti, postanejo socialno spretnejši in iznajdljivejši. Preizkusijo se na novem področju, ki je lahko podlaga za odločitev za nadaljnjo poklicno izbiro. Od prostovoljcev se zahteva, da so zanesljivi, odgovorni in strpni. Kot mentorica si prizadevam, da so strpni, ustvarjalni in da opozorijo na dobre in slabe stvari, s katerimi se pri svojem delu srečujejo. Opozarjam jih na varovanje osebne integritete posameznika.

Prostovoljci na naši šoli so vsekakor pridobitev tako za šolo kot za družbo. V odnose vnašajo toplino in entuziazem. K spontanemu navezovanju stikov pripomore majhna starostna razlika med prostovoljci in otroki. Med prostovoljci in uporabniki se vzpostavijo nove vezi, nova poznanstva, socialni odnosi. Prostovoljci s svojim delom pripomorejo, da otroci lažje naredijo domačo nalogo, pomagajo pri doživljanju uspešnosti, omogočajo kreativno preživljanje prostega časa, popestrijo urice starejšim. Nekateri

otroci s pomočjo prostovoljcev lažje navežejo stike s sovrstniki in lažje pridobijo nove prijatelje.

Gre za vsestransko korist.

OVIRE, S KATERIMI SE SREČUJEMO PRI ORGANIZIRANEM PROSTOVOLJSTVU NA NAŠI ŠOLI

Običajno ima vsaka zgodba dve plati. Tudi na naši šoli se srečujemo z nekaterimi težavami oziroma lahko rečem s pomanjkljivostmi, ki so del prostovoljnega dela na naši šoli.

Pri delu s prostovoljci tako naletimo na naslednje:

- *Mesečni sestanki*: na sestanek, ki je enkrat mesečno, ne pridejo vedno vsi prostovoljci, ki so vključeni v skupino prostovoljcev na naši šoli. Velikokrat je vzrok časovna neuskklajenost (urnik). Potem so tu še odsotnosti otrok, druge aktivnosti, tekmovanja ipd. Z odsotnimi učenci se tako skušam pogovoriti individualno.
- *Neopravičena odsotnost*: učenci ne urejajo sproti svoje odsotnosti ali pa si izmislijo razlog, zakaj določen dan ne bodo opravili prostovoljnega dela.
- *Upoštevanje navodil učitelja v razredu*: ko so prostovoljci v razredu, morajo upoštevati navodila, ki jih da učitelj, ki je takrat prisoten v razredu. Kar nekajkrat se je že zgodilo, da so navodila »priredili« in so na primer otrokom reševali naloge, namesto da bi jih pri tem le usmerjali.
- *Dnevniki*: ne pišejo redno dnevnika in ga ne prinesejo v šolo, ko je potrebno.
- *Konfliktne situacije*: zgodi se, da uporabniki ne upoštevajo prostovoljca. Prostovoljci se tako znajdejo v stiski, kako na to reagirati, oziroma ne znajo poiskati pravega načina, kako rešiti konfliktno situacijo. Pri tem jim pomaga učitelj, ki je takrat zraven, oziroma jaz kot mentorica. Temu so namenjeni mesečni sestanki in kot mentorica sem na razpolago, da te stvari rešujem (predlagam konkretne rešitve). Dogaja

se, da prostovoljci ne opozorijo na težave. Na težave, s katerimi se prostovoljci srečujejo v razredu, opozarjajo učitelji.

Našlo bi se še kaj, ampak pri vsem tem je pomembno, da prostovoljci in učitelji opozorijo na težave. Kot mentorica moram na težave odreagirati. Prostovoljce usmerim, kako naj na primeren način težave rešujejo.

Mentor se mora potruditi, da prostovoljcev ne izgubi, zato je zelo pomembno, na kakšen način jim predstavi težave.

Vsekakor je prav, da se s težavami soočimo in jih na konstruktiven način rešujemo, in to vsi udeleženi.

Naj zaključim še z mislijo kralja Salomona: »Nihče ni tako velik, da ne bi potreboval pomoči, in nihče ni tako majhen, da je ne bi mogel nuditi.«

Literatura

Ule Mirjana, Rener Tanja, Mencin Čeplak Marjeta in Tivadar Blanka (2000) *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino in Založba Aristej.

Viri

Osnovna šola Tabor. *Projekti šole. Prostovoljstvo*. Dostopno na http://www.os-tabor1.si/index.php?option=com_content&view=article&id=1166&Itemid=180, 1. 4. 2015.

Slovenska filantropija. *O prostovoljstvu. Zgodovina*. Dostopno na <http://www.prostovoljstvo.org/o-prostovoljstvu/zgodovina>, 1. 4. 2015.